

KAUPAN LIITTO

Kannustinloukku pyydystä myyjän

- Yksittäisten tukijärjestelmien sorvailu ei poista loukkuja

TIIVISTELMÄ

Jaana Kurjenoja

*Koko selvitys on Kauppa.fi:n jäsensivuilla, Tutkimuksia-osiossa.
Selvitystä voi myös tiedustella Kaupan liiton viestinnästä tai suoraan
Jaana Kurjenojalta*

Sisällys

Selvityksen taustaa: miksi?	2
Kannustinloukun määritelmä	4
Esimerkkilaskelmissa käytetyt oletukset ja laskuperusteet	6
Työttömyys ajaa yksinhuoltaja-perheen kannustinloukkuun: Työmarkkinatuki	8
Työttömyys ajaa yksinhuoltaja-perheen kannustinloukkuun: Ansiosidonnainen päiväraha	22
Pelastaako työssä käyvä puoliso kannustinloukusta? Toinen huoltaja käy kokopäivätoissa, toinen saa työmarkkinatukea	36
Pelastaako työssä käyvä puoliso kannustinloukusta? Toinen huoltaja käy kokopäivätoissa, toinen saa ansiosidonnaista päivärahaa	50
Onko työttömyyden piinaamassa perheessä kannustimia työllistyä? Molemmat huoltajat saavat täyttä työmarkkinatukea	64
Johtopäätöksiä	78
Lähteet	
LIITE: Kaupan liiton jäsenkysely 2016 osa-aikatyöstä – Joitakin keskeisiä tuloksia	

Selvityksen taustaa: miksi?

- Kaupan liitto teki 2016 jäsenkyselyn, jossa tarkasteltiin osa-aikatyötä liiton jäsenyrityksissä (jäsenkyselyn joitakin päätuloksia esitetään selvityksen liitteessä).
  - Vastaavaa jäsenkyselyä ei ole tehty vuoden 2016 jälkeen.
- Yritysten vastauksista kävi ilmi, että osa-aikaisille työntekijöille tarjottuja lisätunteja jää usein vastaanottamatta, ja hämmästyttävän usein kokoaikatyöhön ei haluta siirtyä, vaikka siihen olisi mahdollisuus.
- On selvää, etteivät työntekijät ole aina valmiita ottamaan vastaan satunnaisia lisätunteja. On myös ymmärrettävää, etteivät työntekijät aina halua siirtyä kokopäiväiseen työhön vaikkapa opiskelujen vuoksi. Tästä huolimatta 2016 jäsenkyselyn tulokset mm. kokopäivätyöstä kieltäytymisen suhteen olivat yllättävän suuria.
  - Selvityksen esimerkkilaskelmista käy hyvin ilmi, että erilaisia tulosidonnaisia tukia saavalle osa-aikaiselle työntekijälle kokoaikatyön vastaanottaminen ei useinkaan ole kannustavaa.
  - Varsinaisen selvityksen liitteessä on esitelty joitakin päätuloksia jäsenkyselystä.

Selvityksen taustaa: miksi?

- Onko taustalla järjestelmiin liittyviä syitä, jotka eivät kannusta lisätyön tekemiseen ja palkkatulojen kasvattamiseen?
  - Kannustinloukkuja on pyritty purkamaan ja loiventamaan jo ainakin runsaan 20 vuoden ajan (itse olen seurannut loukkujen kehittymistä vuodesta 1996, mm. Autio ja Kurjenoja, 1998; Lehtinen ja Kurjenoja, 1998 ja Kurjenoja, 2001).
- Olemme tottuneet ajattelemaan, että ansiotuloverotus kiristyy tulojen kasvaessa ja korkea veroprosentti, varsinkin marginaaliveroprosentti, ei kannusta suurempituloisia ponnistelemaan korkeamman palkan ja vaativamman työn eteen. Siksi esim. ulkomaalaisia avainhenkilöitä varten on luotu 35 prosentin lähdevero, jolloin kireä verotus ei syö asiantuntijoiden työhaluja.
- Pienituloisen yhteismarginaaliprosentti voi kuitenkin olla selvästi suurempi kuin parempituloisen marginaaliveroprosentti, eli työn kannustimet eivät välttämättä ole houkuttelevia tulojakauman alkupäässä.
- Työllisyysasteen nostamiseksi työn kannustimia on kuitenkin lisättävä kaikilla tulotasoilla, ja siksi on ymmärrettävä, miten loukut muodostuvat.
- Selvityksessä esitetään useiden esimerkkilaskelmien avulla, miten kannustinloukku voi pyydystää myyjän. Oheisessa tiivistelmässä esitetään vain joitakin tuloksia.
- Varsinaisessa selvityksessä on kerrottu tarkemmin kannustinloukkujen määritelmästä, tulosidonnaisista järjestelmistä sekä esimerkkilaskelmien laskuoletuksista. Tässä tiivistelmässä esitetään vain joitakin tuloksia ja johtopäätöksiä.
  - Laskelmat on tehty vuoden 2020 laskuperusteilla ilman tilapäisiä koronakriisistä johtuvia muutoksia.

Joitakin esimerkkejä kannustinloukuista:

Osa-aikainen myyjä, jonka kuukausipalkka on 1 000 euroa, kaksinkertaistaa työtuntinsa ja palkkansa.

HUOM! Selvityksessä on esitetty paljon enemmän erilaisia loukkutilanteita kuin oheisessa tiivistelmässä.

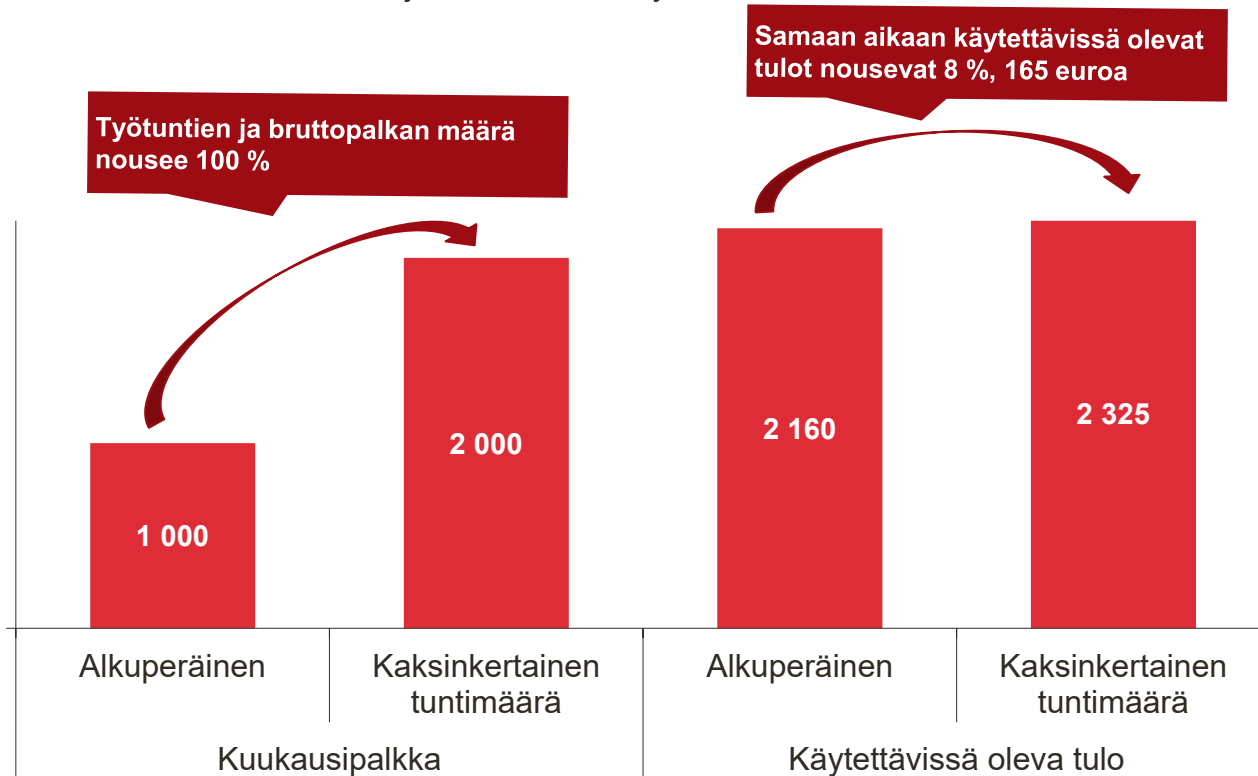
KAUPAN LIITTO

Yksinhuoltaja tuplaa työtuntinsa ja palkkansa: I esimerkki

Käytettävissä olevat tulot yhden lapsen yksinhuoltajaperheessä Helsingissä
 Kuukausivuokra 743 euroa, huoltaja saa soviteltua työmarrkinatukea

Perheen huoltaja lisää työtuntejaan, ja sovitellun työmarrkinatuen tuntiraja (enintään 80 % kokoaikatyön tunneista) ylittyy.

Samalla soviteltu työmarrkinatuki poistuu, asumistuki pienee ja verotus kiristyy. Kaiken kaikkiaan yhteismarrginaaliprosentti on **84** eli paljon korkeampi kuin ansiotuloverotuksen korkein marrginaaliveroprosentti.

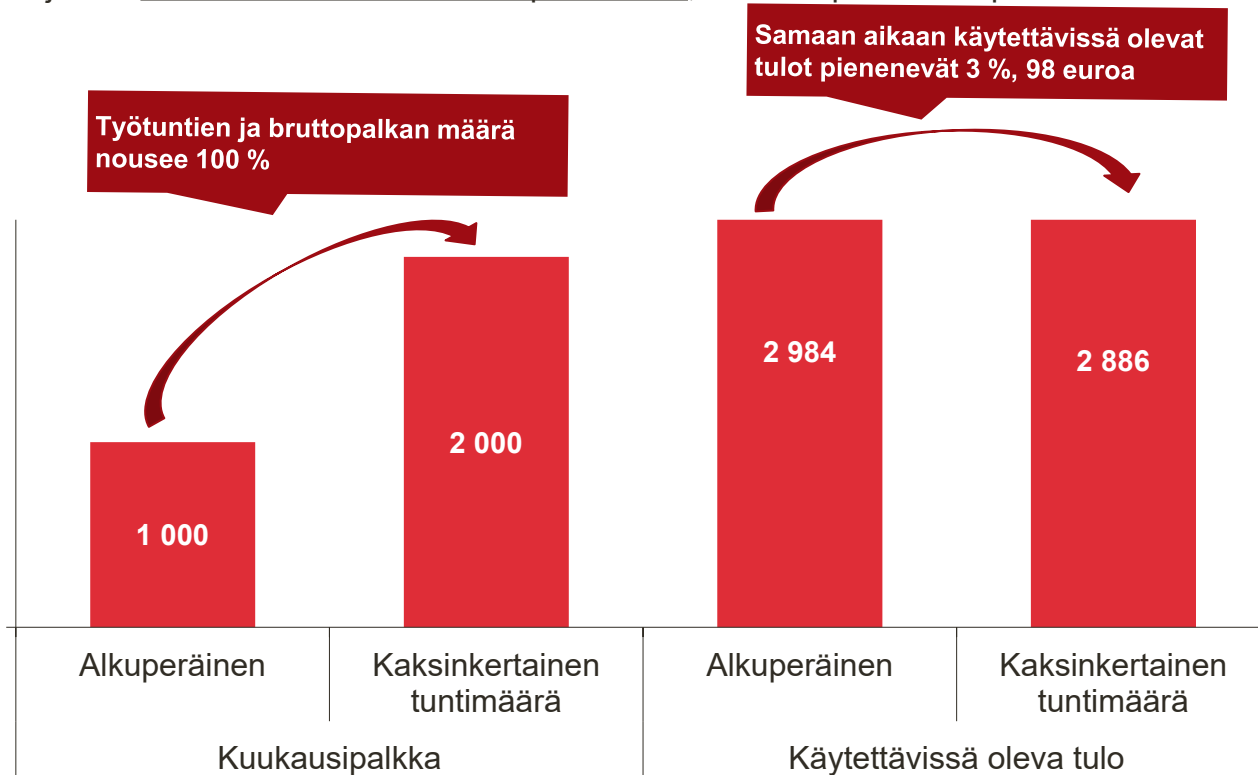
Yksinhuoltaja tuplaa työtuntinsa ja palkkansa: II esimerkki

Käytettävissä olevat tulot kahden lapsen yksinhuoltajaperheessä Helsingissä

Kuukausivuokra 932 euroa, huoltaja saa soviteltua ansiosidonnaista päivärahaa, aikaisempi kuukausipalkka 2300 euroa

Perheen huoltaja lisää työtuntejaan, ja sovitellun päivärahan tuntiraja (enintään 80 % kokoaikatyön tunneista) ylittyy.

Samalla soviteltu päiväraha poistuu, eikä verotuksen keveneminen ja asumistuen nousu riitä kompensoimaan päivärahan lakkautumista. Kaiken kaikkiaan yhteismarginaaliprosentti on **110** eli palkan kasvaessa käytettävissä olevat tulot pienenevät.

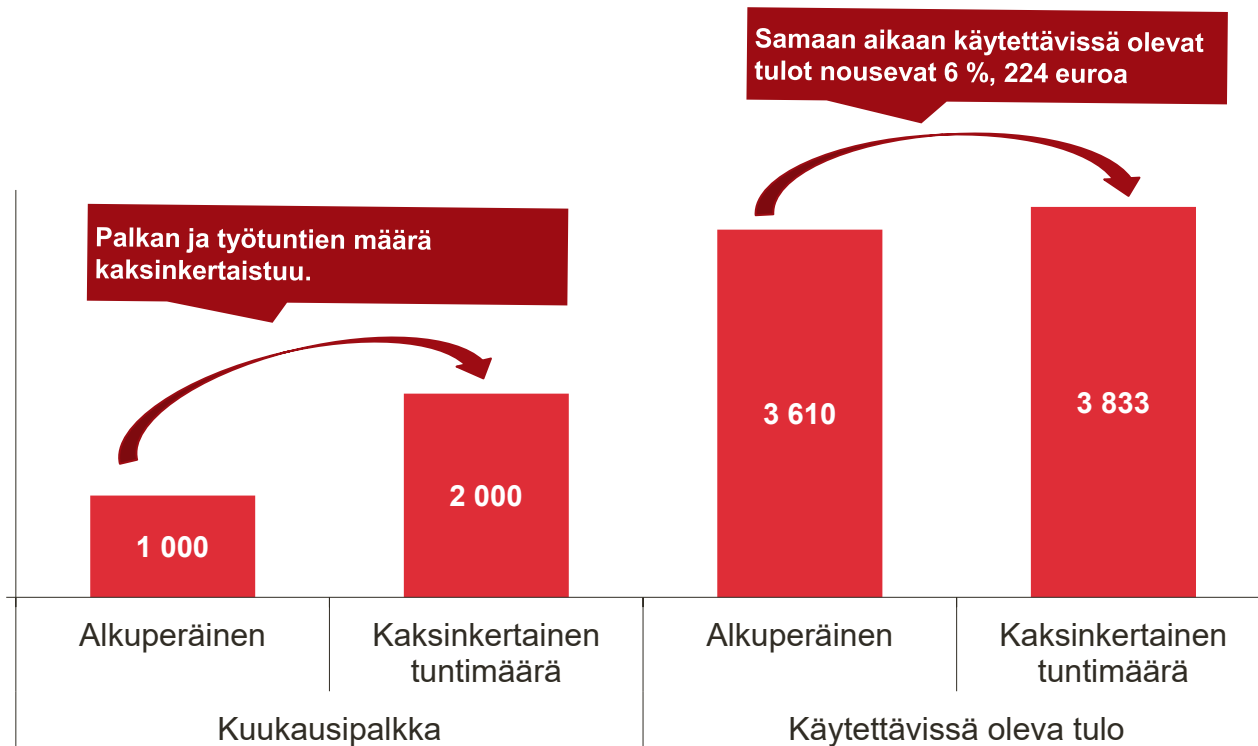

Toinen huoltaja tuplaa työtuntinsa ja palkkansa: I esimerkki

Käytettävissä olevat tulot kahden huoltajan ja kahden päivähoitoikäisen lapsen perheessä Helsingissä
 Kuukausivuokra 1 051 euroa, soviteltu työmarkkinatuki ja kokopäivätyössä käyvän huoltajan kuukausipalkka 3 000 euroa

Perheen toinen huoltaja lisää työtuntejaan, jolloin sovitellun työmarkkinatuen tuntiraja (enintään 80 % kokoaikatyön tunneista) ylittyy.

*Samalla soviteltu työmarkkinatuki poistuu, verotus kiristyy ja päivähoitomaksut nousevat. Kaiken kaikkiaan yhteismarginaaliprosentti on **78** eli paljon korkeampi kuin ansiotuloverotuksen korkein marginaaliveroprosentti.*

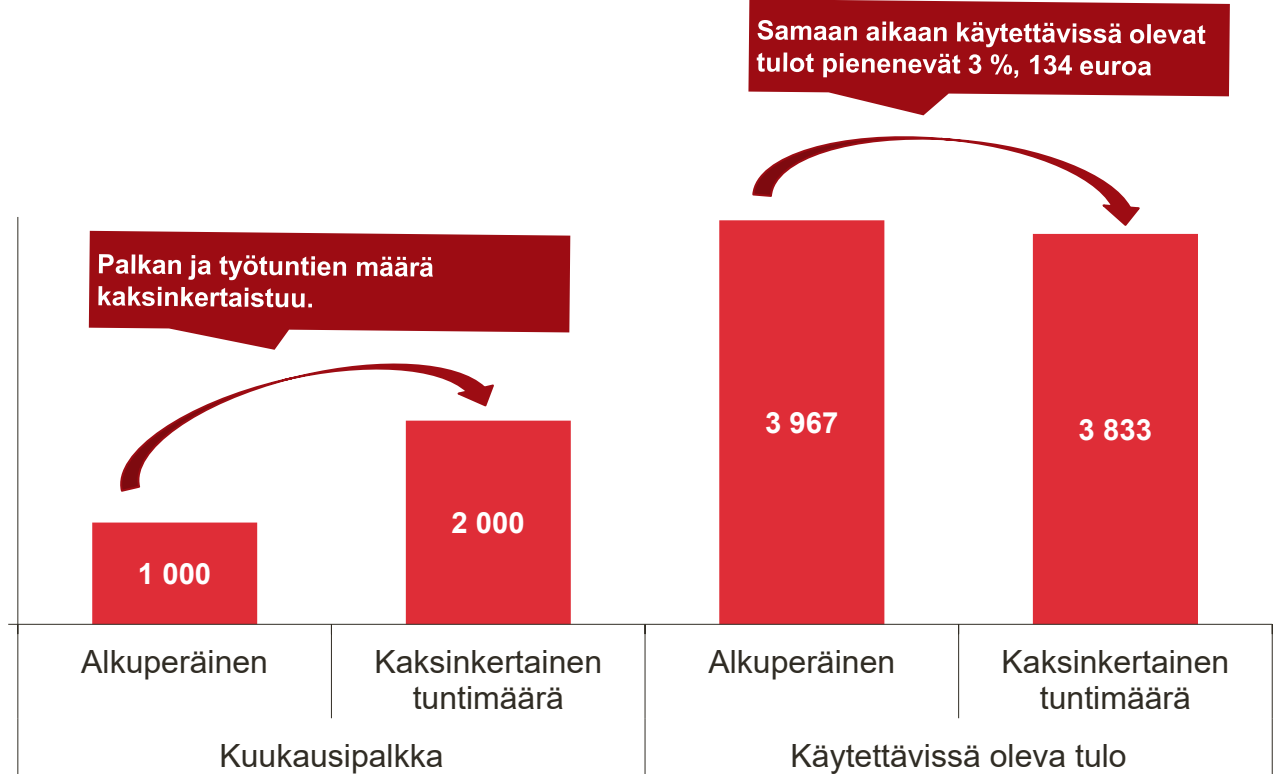

Toinen huoltaja tuplaa työtuntinsa ja palkkansa: II esimerkki

Käytettävissä olevat tulot kahden huoltajan ja kahden päivähoitoikäisen lapsen perheessä Helsingissä
 Kuukausivuokra 1051 euroa, soviteltu ansiosidonnainen päiväraha ja kokopäivätyössä käyvän huoltajan kuukausipalkka 3 000 euroa

Perheen toinen huoltaja lisää työtuntejaan, jolloin sovitellun päivärahan tuntiraja (enintään 80 % kokoaikatyön tunteista) ylittyy.

*Soviteltu ansiosidonnainen päiväraha poistuu, verotus kiristyy ja päivähoitomaksut nousevat. Kaiken kaikkiaan yhteismarginaaliprosentti on **113** eli perheen käytettävissä olevat tulot pienenevät työtulojen kasvaessa.*

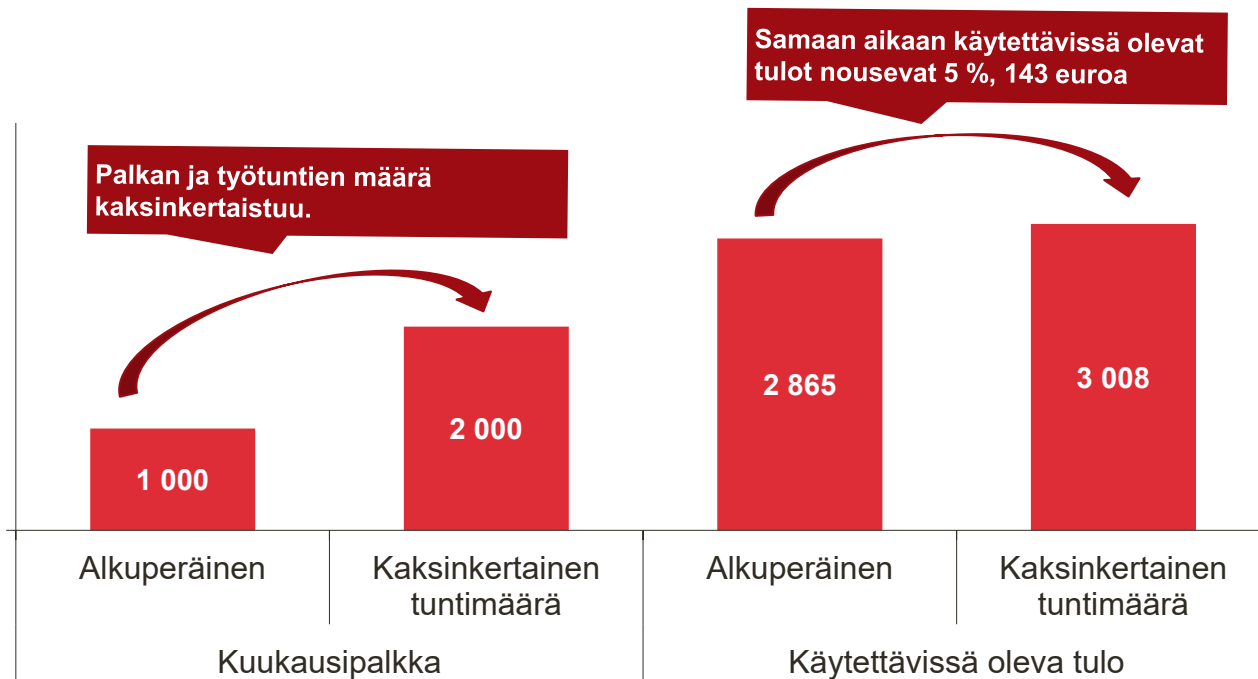

Toinen huoltaja tuplaa työtuntinsa ja palkkansa: III esimerkki

Käytettävissä olevat tulot kahden huoltajan ja kahden lapsen perheessä Helsingissä
Kuukausivuokra 1 051 euroa, soviteltu työmarkkinatuki ja täysi työmarkkinatuki 890,53 euroa kuussa

Perheen toinen huoltaja lisää työtuntejaan, jolloin sovitellun työmarkkinatuen tuntiraja (enintään 80 % kokoaikatyön tunneista) ylittyy.

*Samalla soviteltu työmarkkinatuki lakkaa, asumistuki pienenee ja verotus kiristyy. Kaiken kaikkiaan yhteismarginaaliprosentti on **86** eli paljon korkeampi kuin ansiotuloverotuksen korkein marginaaliveroprosentti.*

Johtopäätöksiä

- Edellä esitetyt esimerkit osoittavat, että erilaisten tulosidonnaisten järjestelmien piirissä olevat kotitaloudet – kotitalouden tyypistä riippumatta – ovat usein kannustinloukussa vähittäiskaupan myyjälle olennaisilla tulotasoilla. Yksinhuoltajaperheissä kannustinloukut voivat jatkua selvästi kokoaikaisen myyjän palkkaa korkeammillekin tuloille.
- 7 000 euroa ylittävillä palkkatuloilla marginaaliveroprosentti on noin 60, mitä pidetään usein liian korkeana, jotta verotus olisi työntekoon ja eteenpäin yrittämiseen kannustavaa. Pienemmillä tuloilla yhteismarginaaliprosentti (eri tulosidonnaisten järjestelmien muodostama leikkuri) on kuitenkin paljon korkeampi kuin suurempituloisten ylin marginaaliveroprosentti, ja kannustaa siis vielä vähemmän lisätöihin ja eteenpäin ponnisteluun.
- Eri tuki- ja maksujärjestelmät muodostavat vyyhden, jota on vaikea selvittää yksittäisiä järjestelmiä kehittämällä. Käytännössä vain tuloverotuksen keventäminen kaikilla tulotasoilla lievittää kannustinloukkuja ilman, että loukkujen tulorajat vain siirtyvät rasittamaan uusia uhreja.
- Työn kannustimien ja toisaalta perusturvan välinen ristiriita on kuitenkin pystyttävä ratkaisemaan aivan lähivuosina, kun kansantalouden huoltosuhde heikkenee ja talous velkaantuu.
  - Myös työskentelyn ja opiskelun tavat ja mallit voivat muuttua eivätkä vanhat järjestelmät välttämättä toimi yhtä hyvin kuin aikaisemmin.

Johtopäätöksiä

- Vanhojen järjestelmien kertakaikkiselle uudistamiselle – tai edes sen suunnittelulle – tulisi löytää nyt rohkeutta.
- Nykyisten yksittäisten tuki- ja tulonsiirtojärjestelmien tilkkutäkin tilalle pitäisi kehittää kokonaisvaltainen malli. Yhtenä tutkittavana vaihtoehtona voi olla myös perustilin kaltainen järjestelmä.
  - Sosiaaliturvakomitean alaisuuteen pitäisi viipymättä perustaa asiantuntijatyöryhmä, jonka tehtävänä olisi suunnitella kokonaisvaltainen malli korvaamaan nykyisiä tuki- ja tulonsiirtojärjestelmiä.
  - Nykyiset järjestelmät ja niiden hallinnolliset rakenteet eivät saa estää tai rajoittaa suunnittelua.
  - Tällä hetkellä yhdelläkään sosiaaliturvakomitean jaostolla ei ole vastaavaa kokonaisvaltaista tehtävänantoa.
  - Samalla voidaan suunnitella myös työttömyysturvan uudistaminen oikeudenmukaisesti ja osaksi työhön kannustavaa kokonaisuutta.
  - Suunnitelman pitää sisältää myös aikataulutukset siitä, missä järjestyksessä ja miten nykyisiä tuki- ja tulonsiirtojärjestelmiä korvataan uudella mallilla.

Lähteet

Autio Sirkka ja Kurjenoja Jaana, 1998: Miten kävi kannustinloukun? Veronmaksajat, Verotietoa 15.

Helsingin kaupunki, 19.6. 2019: Lasten varhaiskasvatuksesta perittävät maksut 1.8.2019 lähtien.

Kela, 2020: Yleinen asumistuki.

Kela, 2020: Lapsilisät.

Kela, 2020: Toimeentulotuki.

Kela, 2020: Työmarkkinatuki.

Kurjenoja Jaana, 2016: Osa-aikatyö Kaupan liiton jäsenyrityksissä – Kaupan liiton jäsenkysely. Kaupan liitto.

Kurjenoja Jaana, 2001: Kannustinloukku pyydystää pienituloisen. Kansantaloudellinen aikakauskirja, 97. vsk., 1/2001, s. 52–63..

Kurjenoja Jaana ja Lehtinen Teemu, 1998: Ekonomiska incitament i arbetet. Nordisk skattevitenskapelig forskningsrådets seminarium: Samordningen av skatter och sociala förmåner – Økonomiske nasjonalrapporter. 4.–5.11.1998, Helsinki.

Tilastokeskus (SVT): Asuntojen vuokrat, <http://www.stat.fi/til/asvu/index.html>, viitattu 8.7.2020.

Veronmaksajien keskusliitto, 18.12.2019: Palkansaajan veroprosentit 2020.

YTK Työttömyyskassa, 2020: Ansiosidonnainen päiväraha.

Lisätietoja:

Jaana Kurjenoja

pääekonomisti

Kauppa liitto

jaana.kurjenoja@kauppa.fi

p. 040 820 5378

